

РЕЛІГІЄЗНАВСТВО

Хромець В.Л.
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

ВИДИ ТА ФОРМИ ХРИСТИЯНСЬКОЇ БОГОСЛОВСЬКОЇ ОСВІТИ

В статті виокремлюються види та форми християнської теологічної освіти. Окремо аналізуються чотири види теологічної освіти: єрусалимська, афінська, женецька, берлінська.

Ключові слова: *теологічна освіта, християнська освіта, єрусалимська модель, афінська модель, женецька модель, берлінська модель.*

Нещодавно відбулися зміни в офіційному статусі богословської освіти, що надає їй додатковий імпульс. Відповідно до постанові Кабінету Міністрів України №267 від 17 березня 2011 року, цією постановою Уряд запровадив розмежування богословів за конфесійною ознакою. Дана постанова змінює перелік спеціальностей, за якими готуються бакалаври, спеціалісти та магістри. Також у постанові фігурує словосполучення: «богослов'я (теологія із зазначенням конфесії)» [1]. Роз'яснень щодо цього формулювання немає, але вірогідно, що до слів «бакалавр теології» потрібно буде додавати «бакалавр якої теології». Наприклад, бакалавр православного богослов'я (теології), бакалавр сунітського богослов'я (теології). У постанові не зазначається, чи маються на увазі всі конфесії і чи може бути бакалавр махаяністського богослов'я (теології). Це потребує додаткових роз'яснень разом з питаннями про те, яка конфесія може вчити на свого богослова і що чиновник розуміє під поняттям «конфесія», а також що розуміється під поняттям «богослов'я». Від цього буде залежати по якій траєкторії буде розвиватися богословська освіта. Але вже точно можна сказати, що ускладнюється, або навіть унеможлиблюється позаконфесійна богословська освіта з присудженням диплому державного зразка бакалавра, спеціаліста та магістра богослов'я (теології). Цього питання ми обов'язково торкнемося у подальших статтях. А зараз я б хотів окремо зупинитися на аналізі та описі видів та форм християнської богословської (теологічної освіти).

Питання релігійної освіти в цілому та християнської освіти зокрема присвячено досить значна кількість літератури, але вони майже не стосуються теоретичних аспектів даної проблеми.

Так серед досліджень у яких торкалися розгляду теоретичних питань релігійної освіти можна відзначити: статтю Л. Виговського «Просвітницько-освітня функція релігії (на прикладі Подільського регіону)»[2]. Але стаття акцентує увагу радше на функціональному зрізі релігії, а не аналізу релігійної освіти. Слід відзначити статтю М. Лагодич «Місце та роль релігійної освіти у громадянському суспільстві»[3]. Дана

стаття зосереджується на одному з аспектів релігійної освіти, а саме на її впливі на розвиток громадянського суспільства. Окремо слід відзначити праці професора Йельської духовної школи Девіда Келсі «Між Афінами та Берліном: дебати про теологічну освіту» [7] та австралійський дослідник, декан Інституту християнських студій Маккуарі в м. Сідней Роберта Бенкса «Переглядаючи теологічну освіту: досліджуючи місіонерські альтернативи до існуючих моделей» [5] в яких аналізуються окремі види та форми теологічної освіти.

Основною метою даної статті є розрізнення та аналіз основних видів та форм християнської богословської освіти.

Коли ми говоримо про богослов'я чи теологію (ми використовуємо ці терміни як синоніми), а тим паче про богословську (теологічну) освіту, потрібно починати з простого запитання: а що мається на увазі. Адже в рамках однієї конфесії існують різні розуміння того, що є теологія. Теж саме відбувається і з богословською освітою. Немає одностайної точки зору, якою повинна бути богословська освіта, немає єдиного стандарту підготовки богослова. Потрібно спробувати окреслити моделі богословської освіти і вказати на їх окремі відмінності. Також необхідно враховувати той факт, що в залежності від конфесії, навчального закладу чи навіть вподобань окремих осіб, розуміння богословської освіти може суттєво відрізнятися одне від одного.

Келсі Д. в книзі «Меж Афінами і Берліном: дебати про теологічну освіту» пропонує виокремлювати дві моделі теологічної освіти: афінську та берлінську. Афінська модель, на його думку, ґрунтується на принципі пайдеї (грецьк. παιδεία), яке розуміється як виховання душі. Ця лінія була сприйнята від Платона через Філона Александрійського Климентом Александрійським. Афінська модель, на думку Келсі, була основною до XIX ст. Суть афінської моделі можна проілюструвати цитатою В. М. Лоського. Він пише: «Богослов'я і містику взагалі-то не протиставляють; навпаки, вони підтримують і доповнюють одне одного. Перше неможливо без другого: якщо містичний досвід є особистісним проявом спільної віри, то богослов'я є спільним виявом того, що може бути пізнаним в досвіді кожним» [4]. Йдеться про те, що спочатку потрібно пережити істини християнства, а потім їх висловлювати. Фактично, іншими словами, йдеться про виховання душі.

Берлінську модель теологічної освіти можна назвати університетською моделлю. Вона спрямована на формування професіонала в галузі теології. В ній превалює раціональне осягнення і виклад теологічного знання. Якщо говорити про підготовку теолога в берлінській моделі, то за своїми принципами вона нічим не відрізняється від університетської підготовки філософа, історика і т. д., тобто у цьому контексті йдеться про теолога як науковця.

До двох вищезазначених моделей у книзі «Переглядаючи теологічну освіту: досліджуючи місіонерські альтернативи до існуючих моделей» Р. Бенкс додає дві інші моделі: єрусалимську та женеvську.

Єрусалимська модель орієнтована на підготовку місіонерів. Тобто підготовка теологів націлена на активну проповідь. Теолог у такому розумінні повинен вміти відстоювати істини своєї віри у публічних дискусіях; такий теолог орієнтований в першу чергу на поширення своєї релігії.

Женевська модель теологічної освіти спрямована на підготовку священнослужителів. Така освіта виключно конфесійно зорієнтована. Її можна назвати професійною богословською освітою. В переважній більшості навчальні заклади, в яких готують теологів такого штибу, називаються семінаріями.

Брайан Едгар, професор теології Есбурзької теологічної семінарії, пропонує наступне коротке узагальнення цих моделей: Афіни – академія – трансформація індивіда – класична освіта – теологія; Єрусалим – громада – зміна світу – місіонерська освіта – місіологія; Женева – семінарія – пізнання Бога – конфесійна освіта – доксологія; Берлін – університет – посилення Церкви – професійне – наука [6].

Слід відразу відзначити, що це розмежування не може претендувати на повноту узагальнення, але дозволяє здійснити хоча б попередню спробу розмежування теологічної освіти, щоб вивести аналіз на інший рівень узагальнення. Це своєрідні ідеальні типи, в реаліях яких ми маємо «теологічні освіти», де превалює якась з моделей з елементами інших моделей теологічної освіти. Отже, перейдемо до розгляду застосування вищезазначених моделей в теперішніх реаліях.

Важко в сучасних умовах уявити навчальний заклад, який би міг втілити афінську модель теологічної освіти. Але дана модель може реалізовувати основне цілепокладання теологічної освіти. Адже для того, щоб говорити про Бога потрібно самому мати з ним тісний зв'язок. Тому афінська освіта може виступати ядром інших моделей. Якщо ми слово «освіта» візьмемо в лапки, то можна її порівняти з інститутом старецтва в православній традиції, коли людина, яка іде шляхом святості, вчить і показує своїм прикладом шлях до Бога.

Єрусалимська модель може, і реалізується для підготовки місіонерів. Така освіта повинна сформувати обізнаність в інших релігійних традиціях, в конфесійних відмінностях, народних віруваннях, вільнодумних теоріях. Підготовка в подібних навчальних закладах повинна бути спрямована на вміння відстоювати істини своєї релігії у відкритих суперечках, серед людей мало знайомих з релігійною традицією, яку представляє теолог. Кінцевою метою місіонерського навчального закладу не є підготовка священника (хоча це не виключається) та знавця теологічних тонкощів, а людини, яка може стати палким проповідником.

Женевська модель теологічної освіти орієнтована на підготовку священнослужителя — людини, яка очолить громаду віруючих. Він повинен в кінцевому підсумку передати чіткі віроповчальні принципи(догмати та канони) членам своєї громади та провести богослужіння. Тому його теологія буде літургічною. Крім того, йому потрібно вміти вести господарство своєї громади і робити це так, щоб це було продовженням навчання та виховання членів общини.

Нарешті, берлінська модель орієнтується на підготовку теолога-науковця, який знає і може чітко розмежувати тонкощі віровчення своєї релігії. Освіта теолога такого штибу ґрунтується на глибокому знанні Священного писання та богословської традиції своєї, а також інших конфесій. Цю теологію можна у повній мірі долучати до переліку наук. І по такій теології можна готувати фахівців у світських навчальних закладах і провадити захисти за державними стандартами, писати монографії, підручники та отримувати на них міністерські грифи. Але така теологія менш за все потрібна церкві.

Для обслуговування потреб релігійних організацій в першу чергу потрібні навчальні заклади, які б були організовані на основі єрусалимської і женеvської моделей, в яких цілепокладання підготовки теолога забезпечувалося на рівні афінської моделі. А підготовка теологів берлінської моделі, напевно, є бажаною, але не необхідною. Можливо, вона б була бажаною для вищих осіб релігійної ієрархії. В багатьох конфесіях є заклади, які орієнтовані на підготовку саме теологів «берлінського зразка», але таких навчальних закладів, як правило, небагато. На території України Римо-католицька церква має підготовку теологів такого зразка в Інституті релігійних наук св. Томи Аквінського в Києві, Українська греко-католицька церква готує таких фахівців в Українському католицькому університеті, Українська православна церква Київського патріархату — на теологічному відділенні Чернівецького державного університету ім. Ю. Федьковича. Подібні навчальні заклади мають і протестантські конфесії.

Отже, коли ми дискутуємо про теологічну освіту, ми повинні в першу чергу з'ясувати, а яка теологічна освіта маєтсья на увазі. Це саме стосується і теології: слід в'яснити, про яку теологію йдеться мова і які функції вона виконує: богошукання, місіонерські, доксологічні чи наукові.

У наступних дослідженнях потрібно проаналізувати існуючі богословські навчальні заклади України і спробувати показати яка із моделей привалює в кожному з них.

Література:

1. Постанова №267 від 17.03.2011 «Про внесення змін до переліків, затверджених постановами Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2006 р. №1719 та від 27 серпня 2010 р. № 787» [електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=267-2011-%EF>.
2. *Виговський Л.* Просвітницько-освітня функція релігії (на прикладі Подільського регіону) // Державно-церковні відносини в Україні: регіональні аспекти. Науковий збірник Хмельницький: ХІРУП, 2003 – С. 80–83.
3. *Лагодич М.* Місце та роль релігійної освіти у громадянському суспільстві // Науковий вісник Чернівецького університету. Збірник наукових праць. – Чернівці: Золоті литаври, 2004. – Вип. 203–204. – Філософія. – С. 131–135.
4. *Лосский В. Н.* Очерк мистического богословия Восточной Церкви. М.: Центр «СЭИ», 1991. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.vehi.net/vlossky/06.html>.
5. *Banks R.* Reenvisioning theological education: exploring a missional alternative to current models. Grand Rapids: Wm. B. Eerdmans Publishing, 1999. – 268 p.
6. *Brian E.* The Theology of Theological Education [Electronic Source] // Mode of Access: http://brian-edgar.com/wp-content/uploads/downloads/2010/05/Theology_of_Theological_Education.pdf
7. *Kelsey D.* Between Athens and Berlin: the theological education debates. Grand Rapids: Wm. B. Eerdmans Publishing, 1993. - 235 p.

Annotation

In the article the types and forms of Christian theological education are outlining. Special attention is devoted to four models of theological education: Jerusalem model, Athenian model, Geneva model, Berlin model.

Key words: *theological education, Christian education, Jerusalem model, Athenian model, Geneva model, Berlin model.*